

דש על איזה עבד מצוה על שבידתו, ובו ג' סעיפים:

א לשון רמב"ם בסוף
פסקן כ מהלכות שבת
ב הרב המגיד שם
מקורו"א
ג המגיד שם
בשם הרשב"א וכן
נראה מדברי הסמ"ג
והתוספות
ד הרמב"ם והרמב"ן
והרב המגיד לדעת
יוסף
ה הרשב"א בתשובה

(*) הדינים בעבדים אתם שיכים לזמן הזה עוד.

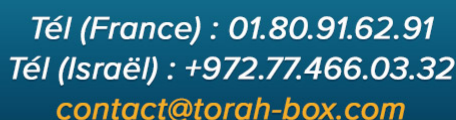
פאזר הלכה

* וכן מות ביום-טוב ראשון וכו' אסור לומר לעבד ישראל. שכן
בסימן חקבו בבית-יוסף שצרת התקבץ שם לצדו להמיר עבדו
שלא מל וטבל, וישיגו לו ש' דולטין-צורת איתני בדעת בה"ש עם תוספת-
שבת, שכן שם שצרה להקמיש לו, בכנות השלמות-צורה כמה שסיים יתש
הולקין: [ו] יתש הולקין ומתירים בזה. שכן במשנה ברורה ולא אסרה
ההוראה כי קבל עליו השבועות אלא לרבו ולא לחסו; וינאחז וינאחז וינאחז
אם דמי ההלכה לומר לעצמו, אבל אם יתנוסס לרבו, נחשבו כמלאכות

למנעו מעשות מלאכה אֶפְלוּ לַצֶּרֶךְ עֲצָמוּ שֶׁל הָעָבֵד. וְעוֹד כָּתִיב:
 לַיִּשְׂרָאֵל קִנְיָן הַגּוֹי, אָבִל לֹא מִל וְטָבֵל רַק קָבֵל עָלָיו שֶׁבַע מִצְוֹת
 בְּשִׁבְעָתָהּ⁽²⁾, וְהוּא הֵדִין דָּאִסוּר מִן הַתּוֹרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל לְצִוּוֹת לוֹ לַעֲשׂוֹת
 בְּשִׁבְעָתָהּ⁽³⁾, בִּינן דְּשִׁבְתָּ אֵינּוּ נִקְּלָל תּוֹךְ שִׁבְעַת מִצְוֹת בִּינָן, וְדִינוּ כְּגֵר
 לְצִוּוֹת לוֹ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה עֲבוּרֵי, וּבִדְרָכֵיהֶם "וְנִפְשָׁם בֵּין אֲמָתָךְ" (ג)
 וְקָבֵל עָלָיו אֶפְלוּ שֶׁבַע מִצְוֹת בִּינָן, בְּנֶזֶה נִחְלָקוּ הַפּוֹסְקִים אִם גַּם
 מִתְּנֵהם עָלָיו שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מִל מְלָאכָה בְּכָתֵב, וְלֹא דָמִי לְכַתְּמוֹ, דְּבִבְיָ
 אֲנָנְא, דִּמְנָן הָאִינוּ יִהְיֶיךָ נֶאֱמָר בֶּךָ, הִשְׁתָּא הָאִינוּ יִהְיֶיךָ לֹא יִהְיֶיךָ (ד) וְהָרִי
 (ג) הַנּוֹהֲגוֹת בְּעֶבֶד. דְּהֵינָן כֹּל הַמִּצְוֹת שֶׁהָשָׂאָה חֻכָּתָ: (ד) הָרִי וְהָרִי
 בִּבְנֵי נֹחַ (ג) וְשִׁלָּא לְעֶבֶד עֲבוּדָת גְּלוּלִים אֶפְלוּ בִּשְׁתּוּף: (ה) לְעֲצָמָם
 בְּנֶזֶה⁽⁴⁾, אוּ שְׁעוּשָׁה לְהַשְׁתַּפֵּר (ו) כִּדִּי שִׁיחֵי לוֹ מוֹזוּנְתֵי בִּרְיוֹת וְתָר
 בְּתִקְרִיא עַל הַמְּלָאכָה גַּם-בֵּין אִסוּר, דְּמִשְׁתַּמָּא עַל דַּעַת רַבּוּ הוּא עַל
 וְהַגִּירָה, "וְכִנְיָ"ל בְּסַעֲיָה־קִּטָּן א. וְאֶפְלוּ (ו) מְלָאכָה דְּרַבְּנָן אִסוּר גַּם-בֵּין
 לִזְנֵה, בִּינָן שְׁהוּא רַק מְלָאכָה דְּרַבְּנָן: (ז) וְאִסוּר לְכָל יִשְׂרָאֵל. וְהָרִי
 הָרִי דִּינוּ כְּגֵר תּוֹשֵׁב, דְּאִסְרָה הַתּוֹרָה לַיִּשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה עֲלֵיהֶם:
 עָלָיו שֶׁבַע מִצְוֹת, אֶפְלוּ הֵכִי בִּינן שְׁהוּא עָבֵד יִשְׂרָאֵל הִקְטִין לוֹ
 דְּאִסוּר לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשִׁבְלֵי שׁוּם יִשְׂרָאֵל, וְכִנְיָ"ל: (ט) לִזְמֹר לִי
 הַתִּירוֹת בְּדִבְרִים אֵלֶּה, אָבִל בְּעֶבֶד אִינוּ יִהְיֶיךָ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁמֶהֱרִין
 בְּמִתְוָרִים בְּנֶזֶה. הֵינּוּ (ט) בְּנֶזֶה שֶׁהָעָבֵד הוּא זָכְרִי גָמוּר, וְאֶפְלוּ הֵ
 דְּאִסוּר אֶפְלוּ לַיִּשְׂרָאֵל אַחֵר לִזְמֹר לוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָאכָה, וְעַל זֶה
 בְּשִׁבְלֵי רַבּוּ, וּבִדְרָכֵיהֶם "וְנִפְשָׁם בֵּין אֲמָתָךְ", אָבִל לִשְׂאֹר אִישׁ יִשְׂרָאֵל
 וְכִנְיָ"ל לַצֶּרֶךְ חֻלָּה אֶפְלוּ אִישׁ בּוֹ שִׁלָּא מִתּוֹ: (י) אִם הִנֵּה עוֹ
 דְּמִשְׁתַּמָּא עָלָיו שֶׁבַע מִצְוֹת וְבִינן קָבֵל עָלָיו, שִׁלָּא יִהְיֶיךָ עוֹ
 דְּמִשְׁתַּמָּא עוֹשֶׂה עַל דַּעַתוֹ וְעַל-בֵּין מִחֻבֵּל הַתְּפִירָשׁ מִנֶּה, מִה שְׁאֵר
 עָלָיו לְמַנְעוֹ: (יב) וְלִישְׂרָאֵל אַחֵר וְכוּ'. דְּרוּקָא גַּבִּי רַבּוּ שְׁהוּא

מִלְאכָת עֲצָמוֹ:

(6) אָבֶל לֹא דָמָי לְגִמְרִי לָמֶל וְשֶׁבֶל, דִּהְיָם מִצְדָּה רַבּוּ אָף לִקְנֻעוֹ מוֹלֵאכֶּה אֶתְהִיבָהּ "וְגִדְרָה אֶשֶׁר בְּשִׁשְׁרִיד" נִיבְמֹת מִיָּה ע"ב": (2) פֶּרֶי-קִנְדֹּרִים: (7) מִקְנֵה מִדְּוֹת גִּפְסָה שְׁמֹרִים הֶעֱדֹר מִזֶּה, הָא בְּעִינֵן דְּרֻקָּא שִׁינְהָה מִקְרִיב שֶׁבֶת עַל בְּמִתְקַצֵּיתֶיהָ שֶׁשֶּׁל שִׁיבֹשׁ דַּת הַנְּדִיבִי: (8) אֶתְבְּרִינֵהּ וְאֵלֶּה רַבּוּ, וְכֵן מִשְׁלֵם הַסֵּסִים מִהֶרָא וְכֵן בִּסְפֵר נִהְר־שְׁלוֹם, לְהַלְמֵנָה

הלכות שבת סימן דש

ביאורים ומוספים

סימן דש

על איזה עבד מצוה על שבתתו

[משנ"ב ס"ק א]

וקבל עליו כל מצות עבדים⁽¹⁾ וכו', דגם לזה צריך רבו למנעו
מלעשות מלאכה עבורו בשבת⁽²⁾ וכו', אכל לעצמו מטר עבד פנה
לעשות מלאכה בשבת⁽³⁾.

[משנ"ב ס"ק ה]

היגו מלאכת עצמו, כגון תפירת בגדיו ותקן מנעליו וכיוצא
בזה⁽⁴⁾.

5) ואם העבד רוצה לעשות את מלאכת עצמו בבית אדונו, כתב
לעיל (סי' רמד ס"ק ל) לענין שפחה גויה המותרת לעשות מלאכת
עצמה, שלדעת הא"ר (שם ס"ק יא) מותר לה לעשותה אף בבית
אדוניה, ואילו לדעת הט"ז (שם ס"ק א) בבית האדון אפילו את
מלאכתה אסור לה לעשות מפני הרואים, שלא יאמרו שעושה
מלאכה של אדוניה. ועל כל פנים אם עושה השפחה מלאכה
שניכר לכל שהיא מלאכת עצמה, כגון שמתקנת את בגדיה וכדו',
כתב המשנ"ב שם שלכל הדעות מותר הדבר.

וליהנות ממה שהעבד בישל או אפה בשבת לצורך עצמו, כתב
לקמן (סי' שכה ס"ק יז) שאע"פ שלענין נכרי שאפה פת לעצמו,
הביא השו"ע שם (ס"ד) מחלוקת אם מותר לישראל ליהנות מן
הפת, מ"מ בעבד אסור לאדון ליהנות ממנה לכל הדעות, שכן
שמכירו, הרי הוא מרגיל בכך את העבד שיאפה בשבילו בשבת
אחרת.

[משנ"ב ס"ק ו]

דמסתמא על דעת רבו הוא עושה, והנהיגה התורה על זה
למנעו⁽⁵⁾.

6) ואם עושה מלאכה לאחר שקיבל האדון על עצמו 'תוספת
שבת', כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ג סי' לח) שאין הדבר
דומה לאיסור האמירה לעשות מלאכה הן לישראל והן לנכרי,
שאינו אסור בשבת אלא מדרבנן, ולכן מותר בזמן 'תוספת שבת'
[כמבואר בשו"ע לעיל (סי' רסג סי"ז) וברמ"א (סי' רסא ס"א)], אלא
מסתבר שחייב למונעו, כיון שיש בזה איסור מהתורה.

והוסיף, שלדעת הסוברים שעשיית מלאכה ב'תוספת שבת' אינה
אסורה אלא מדרבנן, מסתבר שלא אסרו חכמים אלא את
מלאכת עצמו, ולא את מלאכת עבדו כשאינו מצווה על כך
בעצמו. אך למעשה יש להחמיר, כיון שמוכח בבבלי לעיל (סי'
רסא ס"ב ד"ה יש אומרים) שרוב הראשונים סוברים שאיסור
מלאכה בזמן 'תוספת שבת' הוא מהתורה.

1) סעיף זה הן בחיובי האדון ושאר הישראלים בשביתת עבד
כנעני, ויש שלשה סוגי עבדים כנעניים [ראה רמב"ם פ"ד מהל'
איסורי ביאה ה"ט ומגיד משנה פ"כ מהל' שבת הי"ד]: א. עבד
שנקנה על ידי האדון בסתם, שאם רוצה העבד למול ולטבול
לשם עבדות ולהיות מכלל העבדים הכשרים, מטבילים ומלים
אותו והרי הוא חייב במצוות שבהן חייבים העבדים, ואם אינו
רוצה למול ולטבול, אין האדון רשאי להחזיקו בביתו אלא י"ב
חדש, ולאחר מכן חייב למוכרו לגוי. ב. עבד שהתנה עם האדון
בשעת קנייתו שאינו רוצה למול ולטבול, וקיבל על עצמו שבע
מצוות בני נח, שמוותר להחזיקו בבית לעמיתות למרות שאינו מל
ואינו טובל, ואינו חייב במצוות שבהן חייבים העבדים הכשרים.
ג. עבד ערל שלא קיבל על עצמו שבע מצוות בני נח ועבד
לעבודה וזה שלו, ועבד כזה אסור כלל לקיימו בארץ ישראל.

2) ואף לשלוח את עבדו תוך ג' ימים לפני השבת, בשיירה שודאי
תמשיך ללכת בשבת [שלגבי ישראל כתב השו"ע לעיל סי' רמח
ס"ד שאסור לצאת בשיירה כזו]. כתב הברכי יוסף (ס"ק ז) בשם
הכנסת הגדולה, שאסור.

3) ואף עבד שמל ולא טבל, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' סג)
שדינו כעבד שלא מל ולא טבל שאינו חייב במצוות כאשה, ולכן
אין האדון מצווה למנועו ממלאכת עצמו, אלא רק ממלאכת רבו.
[והביא (שם), שזה לא כמו שכתב בשו"ת אבני נור (יד"ד סי' שגא)
לחדש על פי הוזהר, שעבד שמל ולא טבל, אע"פ שפטור משאר
המצוות, מ"מ מצווה על השבת, ולכן מצווה האדון למונעו אף
ממלאכת עצמו. אמנם, אף השו"ת אבני נור עצמו כתב בסוף
דבריו שלהלכה חידושו צ"ג].

[משנ"ב ס"ק ב]

דמנעו על רבו לשמרו ולמנעו מעשות מלאכה⁽⁶⁾.

4) ומי שנמצא בחוץ לארץ ושם עדיין יום חול, ויש לו עבד בארץ
ישראל שבה כבר נכנסה השבת, הסתפק הגרש"ז איערבך (שו"ת
מנחת שלמה ח"ב סי' נח סוף ס"ק יד) האם כשהעבד עושה

באר הגולה

הלכות שבת סימן דש

ו' תרפ"ב
ל' תשרי
ד' נמק"י
ה' תרפ"א
ה' תרפ"ב
ה' תרפ"ג

אחר שאינו רבו, אפלו עושה לדעת ישראל (יג) מתר, כל שאין שם אומירת ישראל, (יד) ובלבד שלא יהנה ישראל בשבת מאותה מלאכה. (טו) *ויש אומרים שכל שלא קבל עליו שבע מצות בני נח, כיון דאינו יהודי גמור הוא אין רבו מזהר עליו, ולפי זה צרכי חולה שאין בו סכנה וכן צרכי מת ביום טוב ראשון מתר לומר להם לעשותו: הנה (טז) וכל עבד שמענה על שבתתו, (יז) אסור לצאת בחותם שעשה לו רבו להראות בו שהוא עבדו, ואם הוא של טיט מתר לצאת בו כשתלוי בצנארו (יח) אבל (ז) לא בכסותו, (יט) ובשל (כ) מתכת בכל ענין אסור (ט"ז); ואם העבד עשה החותם לעצמו, אפלו בשל טיט (כ) בכל ענין אסור (המגיד פ"ט: ט: ב' ויהיבא דמתר העבד לעשות מלאכה לעצמו, (כא) אם אמר לה האדון שיעשה לעצמו ויזון עצמו ביום השבת, (כב) כיון שהתנה עמו מבעוד יום, (כג) עושה הוא לצרכי מזונותיו, ובלבד בעצמה שלא

באר היטב

ברמב"ם דאין מקבלין עבד וגר תושב בזה"ו. והשפחות אע"פ שקניות קנין עולם, כיון שאם רצו להנסי לית שמעאל יוצאות לתרות, שמה דין קשכיר כותרי, וצ"ע, עין ט"ז ומ"א דבמקום שאין להם רשות לפי דיניהם להפקיע עצמן בהקדמת דתם, אסור גמור שיעשו מלאכה בשבת לישראל, עכנ"ג:

אפלו מלאכה שהיא מדרבנן, ורבי"ז ח"ד סימן מז ע"ש סימן מט, והג"ה אהרן הקשה עליו, ע"ש: (ז) לא בכסותו. דכשיפל יקפל כסותו ויניחו על כתפו שלא יראה רבו, ודומה לשלילת מקפלת שחכת חטאת, טור: (ס) מתכת. כיון שהוא חשוכ חשכו דלמא נפל ואתי לאחור. משמע

משנה ברורה

מה שאין בן בנה, אף שהוא עושה לדעת ישראל, כל שלא צנחו ומתחיל (י) העבד או (יא) הגר-תושב לעשות מאליהו, (יב) אמרין דהעקר אדעתה דנפשה עבד להריות לבסוף ממלאכה, ואינו אסור אלא אם כן מצוהו לעשותו, וכן"ל בסע"ף קטן ז: (יג) מתר. וצ"ע סימן רנב סוף סעיף ב (יג) דלפעמים צריך למחות מדרבנן: (יד) ובלבד שלא יהנה.

רבו ואסור, וצריך עיון: * ויש אומרים שכל וכו'. עין במשנה ברורה דלמעשה יש להחמיר בסבא הראשונה, כן כתב באליה רבה, ומכל מקום לענין ישראל אחר אפשר דיש לדון זה להספיקספא: אחר, דשמה הלכה כיש"אומרים הנה שהוא דעת הרמב"ם והרמב"ן והרב המגיד, וגם דשמה הלכה כהש"חולקין למעלה שדעתם נכפי מה שבאר העל"ת שבת והג"ה"ה והנה"ש"שולחן דלישראל אחר בנאי מטר, אף אין להספיקספא הנה

והיגו (יד) מדרבנן, ולא צריך העבד משאר אינו יהודי דעלמא המלאכה בשבת, וכן"ל בר"ש סימן רע"ו: (טו) ויש אומרים שכל וכו'. סבירא להו, דלא הנהיגה התורה על עבד של ישראל לענין שבת אלא ביש עליו על-כ"פ פנים קצת מצות, דהינו שבע מצות בני נח, וכמבאר בבית-יוסף, עין שם. וצ"ע באליה רבה שהביא בשם כמה פוסקים, דלמעשה יש להחמיר בסבא הראשונה. אסור לומר למומר וקראים לעשות לו מלאכה בשבת יום-טוב, דעובר משום "לפני עור"ה" [פמ"ג]: (טז) וכל עבד וכו'. אי קאי גם אעבד שלא מל וטבל, עין בתוספת-שבת ופרי"מגדים: (יז) אסור לצאת וכו'. הנה מתחלה סתם הדבר, ואחר-כך באר דאם יש בו תרתי למעליה, דהינו שהחותם הנה של טיט והוא תלוי בצנארו, מתר לצאת (יז), (טז) דלמאי נחוש לה? דלשמה יסרינה כידו ויביאנה ד' אמות ברשות-הרבים, בנדי ליכא למחש, דאית עלה אימתא דרבה שיאמר שהסירה כדי להראות שהוא בן-חורין, ולשמה יפסק וישבר החותם מאליה ברשות-הרבים ואתי לאחור אחר-כך לביתו, גם-כן ליכא למחש, דלמאי יביאנו, דחותם שבור של טיט לא תזי למידי, ואם כדי להראות לרבו שהוא כפוף לו, ואותו כידו החותם של עבדות, זה אינו סימן כלל על עבדות כי אם כשתלוי בצנארו או בכסותו; אבל אי אית בה תדא למעליה, שהיה תלוי החותם בכסותו או שהיה החותם של מתכות שהוא חשוכ, אסור לצאת בו (טז) לרשות-הרבים, ויבדלקמה: (יח) אבל לא בכסותו. דלמא מפסק החותם מאליה, ומרת מרבו שיאמר שהסירו כדי להראות לכל שהוא בן-חורין, ויקפל טליתו כדי שלא יתראה מקום החותם וישאנו על כתפו, ודמי השלילת על כתפו כמשאוי: (יט) ובשל מתכות וכו'. דכיון שהוא חשוכ וקפיד עליו רבו שלא יאבד, חישכו דלמא מפסק ואתי לאחור ד' אמות ברשות-הרבים: (כ) בכל ענין. הינו אפלו כשהוא תלוי על צנארו, והשעם, דכיון שהוא עשה לעצמו אינו מרתת מרבו כשיסרינו, וחישינו דלמא שקיל לה בידה ויביאנה ד' אמות ברשות-הרבים: (כא) אם אמר לה האדון וכו'. שאם ירצה שלא לזנוז ושיחזר העבד על הפתחים הרשות בידו, ואם-כן עושה העבד לעצמו: (כב) כיון שהתנה עמו מבעוד יום. לאפוקי להתנות בשבת דאסור. ואם לא אמר לה כלל, אלא העבד עושה מעצמו ורוצה לזנוז ממנו, הביא באליהו רבא בשם ספר משא-בנ"מין דמתר, כיון שאין הישראל אומר לו שיעשה, ובלבושי-שור בר"ש סימן זה משמע דאין להקל בזה: (כג) עושה הוא וכו'. רוצה לומר, (יח) אפלו בבית רבו, כיון שהוא בצנא, ויבדוקס, וכל-שכן (יח) אם מרית אצל אינו יהודי, (יט) אבל לא יעשה לצורך ישראל אחר אפלו בצנא, דתא מכל מקום עבד ישראל הוא:

שער הציון

(י) כיון שקבל עליו ד' מצות בני נח או לא: (יא) תוספת-שבת ופשוט. וצ"ע בחידושי רבי עקיבא איגר שהביא בשם הרשב"א שמשפסק להקל בזה בגר תושב אפלו אם הוא שכיר שלו, כל שלא צנחו הישראל, דכיון שאינו קניי לו אמרין דאדעתא דנפשה עבד כיון שאין כחש תחת ידו עבד. ובהוספת-שבת משמע שתופס בזה להקל, אבל בהג"ה א משמע שתופס להחמיר: (יב) מדרבנן: דלכבה אדעתא דרבה עבד, כמו שכתב שם בסעיף ו, ושם מרי' כשכיר: (יג) הג"ה. ומכל מקום במצוהו גם הג"ה מודה דאסור מדאורייתא, וכדמובא בדברי המהר"ל דאסור לכל ישראל' שכתב שם דומיא דגר תושב, עין שם: (יד) מגן-אברהם: (טז) כל זה וכן בסעיף קטן יח יט כ הכל מבאר בפוסקים: (טז) וצ"ע חצר, עין בפ"ח שמקל, ותהליה רבה חולק, וצ"ע שם מה שכתב עוד בזה, וצ"ע בפרי"מגדים: (יז) כן משמע בבאר הג"ה בשם הנה"ת מרדכי, עין שם: (יח) ויש לעין אם שם גם-כן צרכים שהיא בצנא, דכשיקלמא אם עושה בבית רבו צריך בצנא, דאי לאו הכי יסברו שהוא מלאכת רבו, מה שאין כן בזה, ואפשר דגם בזה צריך צנא שלא יסברו שהשכירו לאינו יהודי: (יט) כנ"ל בריש הסעיף א, דאסור לכל ישראל לומר לעבד ישראל לעשות מלאכה, ואף דזה סלקו מעליו בשבת, מכל מקום הוי צדן בכלל עבד ישראל הוא, כן נראה לי פשוט. ואם לא קבל עליו השבע מצות, תליא בפלגתא אם ישראל אחר מתר להשמש בו, וכן שכתב המחבר

